

Den ociviliserade "norrlänningen"

- en studie om social kategorisering och stereotyper

Abstract

In this thesis we have tried to show the problems that the categorisation of "norrlänningar" generates. We have also tried to describe what the stereotypes of "norrlänningar" are by examining what people say on web logs. The method we have used to find the stereotypes in our empirical material is the discourse analyse. Our starting point has been a critical perspective on the power relations that we believe are the source to the often-negative opinions about "norrlänningar". Despite that "norrlänningar" is a very heterogeneous group with very different conditions of life, people use the category without reflecting and tend to see "norrlänningar" as one of a kind. Our opinion is that there really is no reason for using the category, especially when the use of it can result in negative consequences. The stereotypes of "norrlänningar" strengthen and consolidate the gap that exist between "norrlänningar" and the rest of Sweden. The stereotypes that we have found of "norrlänningar" are the native, the taciturn, the lazy and ineffective and the coarse and heavy driner. All these stereotypes have in common that they in some way relate to the concept "uncivilised".

Keywords: stereotypes, norrlänningar, Norrland, categorisation, bloggar

Innehållsförteckning

1	Inledning	3
1.1	Syfte och frågeställningar.....	3
1.2	Disposition.....	4
1.3	Vetenskapsteoretiska utgångspunkter	5
1.3.1	Den kritiska teorin.....	5
1.3.2	Diskurser och diskursanalys	5
1.4	Tillvägagångssätt	7
1.4.1	Diskursanalys som metod.....	7
1.4.2	Genomförande.....	8
1.4.3	Material.....	9
2	Stereotyper, kategorisering och makt	11
2.1	Vad är stereotyper?	11
2.2	Stereotyper – varför finns dem?.....	12
2.3	Stereotyper av ”norrlänningar” – legitima eller problematiska?	13
2.4	Postkolonialism och stereotyper av ”norrlänningar”	17
3	Föreställningar om ”glesbygd” och ”norrlänningar”	19
3.1	Begreppet ”glesbygd”	19
3.2	Stereotyper av ”norrlänningar”	20
4	Hierarkier mellan olika föreställda kulturer	21
4.1	Hierarkin mellan kultur och natur.....	21
4.2	Stereotypa föreställningar om ”afrikaner”.....	22
5	Diskursanalys av s k bloggar på internet	24
5.1	Den naturlige och naturnära ”norrlänningen”.....	24
5.2	”Norrlänningen” är fåordig.....	26
5.3	”Norrlänningar” är lata och ineffektiva.....	27
5.4	”Norrlänningar” är grova och super mycket.....	29
6	Avslutande diskussion	31

7	Referenser	35
7.1	Teori.....	35
7.2	Empiri.....	36

1 Inledning

Människor i Sverige talar i allmänhet ofta om Norrland, ”norrlänningar” och norrländska utan att reflektera över vad användningen av dessa begrepp innebär. Redan i uttalandet av dessa begrepp avslöjas föreställningen om Norrland och ”norrlänningar” som en homogen grupp. Det finns troligen tillfällen när det kan vara legitimt att använda sig av denna kategorisering, men frågan är varför vi så sällan talar om exempelvis svear och sveamål, göter och götiska. Det verkar som om vi oftare grupperar invånarna i Svealand och Götaland efter vilka städer de bor i än efter landsregion. Exempelvis talar vi ofta om stockholmare, stockholmska, göteborgare och göteborgska. En del av svaret på vår fråga är säkerligen att det bor så få människor i Norrland och att gruppen ”norrlänningar” därför är jämförbar med gruppen stockholmare till invånarantal. Men i och med att Norrland utgör en mycket stor del av Sveriges totala yta är det också rimligt att anta att livsvillkoren, människorna och dialekterna skiljer sig åt mycket även inom Norrland. Att bo i en liten by tio mil ifrån Karesuando är förmodligen väldigt annorlunda ifrån att bo i Umeå centrum. Även om livsöden kan vara mycket olika också inom Stockholms stad har åtminstone invånarna storstadslivet gemensamt, liksom dialekten.

1.1 Syfte och frågeställningar

Vårt syfte med denna uppsats är att försöka visa att regionen Norrland är en tankekonstruktion förbunden med vissa föreställningar hos allmänheten. Vi vill dels avslöja den stereotypa och homogeniserande synen på Norrland och dess invånare, men också förklara varför bilden av Norrland ser ut som den gör. Frågeställningarna som vi vill besvara i denna uppsats är:

1. *Vilka problem uppstår p g a att en grupp människor kategoriseras som ”norrlänningar”?*
2. *Hur ser de stereotypa föreställningarna om Norrland och ”norrlänningar” ut?*

Den första frågeställningen avser vi besvara i vår teoretiska del i kapitel 2, 3 och 4, medan den andra främst kommer att besvaras genom vår empiriska analys av bloggar på internet i kapitel 5. Frågeställningarna motiveras av det vi skrivit i inledningen, men det ska nämnas att vår förförståelse bygger på Norrland som en styvmoderligt behandlad region av Sveriges maktcentrum. För att bibehålla de rådande maktförhållandena tror vi att det krävs en stereotyp syn på periferin och

dess invånare som gör maktutövningen legitim. Det är också tänkbart att ”norrlänningar” självbilder styrs av stereotyperna, vilket skulle bidra till att ifrågasättanden av makten och upprorstendenser bland ”norrlänningar” kvävs i sin linda. Vi vill dock poängtera att vi inte kommer att studera ”norrlänningar” självbild i denna uppsats. Begrepp som identitet, regionalism och ”norrlänningar” internalisering av stereotypa föreställningar kommer därför inte att tas upp. Med andra ord är vi endast intresserade av den dominerande diskursen - där svenskar som inte kommer ifrån Norrland uttalar sig om ”norrlänningar” - och inte någon eventuell motdiskurs. För att avgränsa oss kommer vi inte heller att ta upp den historiska bakgrunden till kategoriseringen av Norrland eller hur ekonomisk-politiska maktförhållanden ser ut mellan Norrland och övriga Sverige.

Det finns stereotyper av många olika grupper och inte ens de som är bosatta i Sveriges största maktcentrum, Stockholm, går fria från negativa schablonartade beskrivningar. Varför är det mer relevant att studera ”norrlänningar” och varför skulle stereotyperna av dessa i större utsträckning präglas av de rådande maktrelationerna än exempelvis smålänningar och stockholmare? Kanske är det så att även stereotyperna av stockholmare och dessa schabloners specifika karaktär präglas av Stockholms maktposition. Vore det inte märkligare om maktstrukturerna inte påverkar våra sätt att tänka och vilka föreställningar vi har om varandra? Att det finns en schablonartad beskrivning av stockholmare som arroganta, medan ”norrlänningarna” ses som sävliga och oföretagsamma anser vi ger en tydlig bild av vem som har mest makt. Kanske talar också stereotypernas utseenden om vilka grupper som har gett upphov till vilka stereotyper. Att många generaliserar över en så stor geografisk yta som Norrland utgör - där levnadsvillkoren på olika platser med största säkerhet skiljer sig åt i väsentlig grad - borde rimligtvis också ha någonting med makt att göra. Vilka kategorier vi (allmänheten) använder, hur vi delar in olika människor i grupper och vad som avgör vem som ska betraktas som individ och vem som görs till anonym representant för ett kollektiv, är också en fråga om makt och tolkningsföreträde. Därmed kan vi utgå ifrån att det finns ett samband mellan de stereotypa föreställningar om ”norrlänningar” och hur politiska och ekonomiska maktförhållanden ser ut. *Hur* relationen mellan stereotyperna och maktstrukturerna ser ut är en av de frågor som vi vill utreda i uppsatsen.

Vi anser att våra frågeställningar är viktiga att finna svar på i och med att den problematiska och ofta negativa synen på ”norrlänningar” och Norrland sällan uppmärksammas. Att människor tar kategoriseringen av ”norrlänningar” för givet är något som vi anser behöver förändras. Första steget mot detta mål är att blottlägga den illegitima kategoriseringen, vilket är precis vad vi vill göra i denna uppsats.

1.2 Disposition

Vår disposition av uppsatsen ser ut på följande sätt. I kap 1 presenterar vi de metodologiska utgångspunkter som vi har använt oss av under arbetets gång. Vi

redovisar också i detta kapitel vårt tillvägagångssätt och vilket material vi har använt oss av. I kap 2 tar vi upp olika teorier om stereotyper och försöker förklara huruvida de är legitima eller problematiska. Vi drar också paralleller mellan postkolonial teori och vårt problemområde i detta kapitel. Eftersom vi vill svara på vilka problem kategoriseringen av ”norrlänningar” utmynnar i och beskriva olika stereotyper ter det sig naturligt att använda de teorier vi har gjort. Postkolonialism är en tradition som har mycket gemensamt med det perspektiv vi företräder och ger en god teoretisk bas för vårt problemområde. I kapitel 3 skriver vi om begreppet glesbygd och dess relation till Norrland, samt redovisar tidigare forskning om stereotyper av ”norrlänningar”. I kapitel 4 beskriver vi hur grupper av människor sorteras efter natur eller kultur beroende på hur högt de står i den sociala hierarkin. Att vi tar upp dessa teorier beror på att de beskriver fenomen som vårt empiriska material utgör exempel på. Därefter följer en analys av vårt empiriska material i kapitel 5 där de stereotyper vi har funnit utkristalliseras. Avslutningsvis försöker vi i kapitel 6 sammanfatta våra resultat och binda samman våra teoretiska utgångspunkter med det empiriska materialet.

1.3 Vetenskapsteoretiska utgångspunkter

Vi kommer i detta avsnitt beskriva vilka metodologiska utgångspunkter vi arbetar efter i vår uppsats.

1.3.1 Den kritiska teorin

I denna studie kommer vi att använda oss av ett kritiskt perspektiv. Den kritiska forskningen är inriktad på relationer, institutioner och processer, d v s där förtryck kan tänkas utövas eller där det råder diskursiv slutenhet. Det som intresserar forskaren är fenomen som betraktas som naturliga, självklara och oproblematiska. (Alvesson & Deetz 2000:163). I vår uppsats vill vi synliggöra konsekvenserna av kategoriseringen av ”norrlänningar” samt blottlägga stereotyperna av ”norrlänningar”.

1.3.2 Diskurser och diskursanalys

Det finns många definitioner av vad begreppet ”diskurs” innebär. Oftast rymmer dock begreppet ”diskurs” en idé om att språket är strukturerat i olika mönster som våra utsagor följer när vi agerar inom olika sociala domäner. Man kan t ex tala om en ”politisk diskurs” eller en ”medicinsk diskurs”. Kortfattat kan man säga att en diskurs är ett bestämt sätt att tala om och förstå världen. Men ingen diskurs kan etablera sig totalt utan det finns alltid en kamp med andra diskurser som vill definiera verkligheten på ett annat sätt. När man skall analysera dessa diskursiva mönster använder man sig av diskursanalys (Winther-Jorgensen & Philips 2000:7

Man kan dela in diskursanalysen i två inriktningar; den kontinentala och den anglosaxiska. Från den kontinentala eller franska inriktningen kommer vi att behandla Michel Foucaults teorier. Från den anglosaxiska är Ernesto Laclaus och Chantal Mouffes teorier av störst intresse för oss. Detta beror på att deras teorier om diskurser och diskursanalys ger oss verktyg för att undersöka och studera vilken betydelse användandet av olika begrepp inom diskursen om Norrland får. Eftersom Foucaults syn på makt ligger till grund för Laclau och Mouffe anser vi att det är viktigt ta del av Foucaults teori för att förstå Laclau och Mouffe. Foucaults tankar är betydelsefulla för oss eftersom vi vill undersöka stereotyper. Att använda sig av stereotyper handlar, vilket vi kommer att visa senare i studien, ofta om makt.

Foucault menar att en diskurs kan beskrivas som ett regelsystem som legitimerar vissa kunskaper men inte andra och som även pekar ut vilka som har rätt att uttala sig med auktoritet (Bergström & Boréus 2000:225). Diskursen har dynamiska drag eftersom att dess regelsystem förändras. Diskursen består av ett antal förhållningssätt om hur vi ser på världen. När en diskurs tar form leder detta till att människor kontrolleras. Denna kontroll upprätthålls genom en rad olika procedurer, vilka Foucault kallar för utestängningsmekanismer. Enligt Foucault utvecklas det ett maktförhållande inom diskursen först genom relationen med andra människor. Detta maktförhållande visar sig på så sätt att vissa begränsas medan andra får möjligheter. Exempel på hur utestängningsmekanismer fungerar är när något blir förbjudet eller definieras som rätt eller fel, normalt eller avvikande. Med Foucaults syn på förhållandet mellan makt och diskurs försvinner motsatsförhållandena mellan essens/uttryck och mellan ideologi/vetenskap (Bhabha 1994:72). Detta beror på den täta förbindelsen mellan makt och kunskap (jfr Alvesson & Deetz:117). Subjektet får också en position i asymmetriska maktrelation mellan jaget och "den andre" och mellan härskare och slav.

Diskursen avgör vem eller vilka som begränsas eller ges möjligheter att verka inom denna. Man kan tänka sig att användandet av stereotyper är en form av utestängningsmekanism, eftersom stereotypen påverkar hur en viss kategori upplevs. Att studera stereotyper och vad dessa består av kan ge oss en möjlighet att se vilken roll som användandet av stereotyper har inom diskursen. I samband med diskurser är det viktigt att tala om makt. Genom makt skapas vår tillvaro och ger oss möjligheter att se och uppfatta omvärlden, men samtidigt stänger den ute andra möjligheter. Makt både ger och fråntar oss möjligheter att uppfatta vår sociala omvärld.

En diskurs är enligt Laclau & Mouffe det som fastställer ett begrepps eller teckens betydelse. Diskursen försöker att reducera möjligheten till att tecken skall kunna betyda flera saker samtidigt. Det är genom diskursen som teckens entydighet fastställs. Betydelser som utesluts av diskursen hamnar i det som Laclau & Mouffe kallar "det diskursiva fältet". Inom det "diskursiva fältet" samlas betydelsetillskrivningar som ett tecken haft eller har inom andra diskurser. Men dessa andra betydelser ignoreras inom den specifika diskursen för att entydighet ska nås. (Winther-Jorgensen & Philips 2000:34).

Saussure menade att språket hade en oföränderlig struktur. Detta kom att ifrågasättas och modifieras av Laclau och Mouffe som ansåg att ett tecken inte

står i ett fast förhållande till andra tecken. Ett teckens innebörd kan förändras beroende på i vilket sammanhang det används i. Laclau och Mouffe menar att det är genom diskursen som ett begrepp får dess innebörd och betydelse. Syftet med diskursanalysen är att kartlägga de processer där individer kämpar om hur olika teckens betydelser skall fastställas (Winther-Jorgensen & Philips 2000:17, 32, Howarth 2000:102). Med andra ord är inte ett begrepps innebörd given utan begreppet får sin betydelse först när det ingår i en kontext, dvs en diskurs i det här fallet. I denna studie fokuserar vi på vilken betydelse begreppet ”ociviliserad” har inom den norrländska diskursen. Vi kommer längre fram i vår studie att visa vilka föreställningar som är förbundna med begreppet ”ociviliserad”. Det skall dock tilläggas att det finns en rad andra begrepp inom den norrländska diskursen, men vi tror att begreppet ”ociviliserad” har en central betydelse för hur man uppfattar Norrland och ”norrlänningar”.

Förutom nodalpunkter är antagonism och hegemoni exempel på centrala begrepp inom diskursanalys. De två sistnämnda kommer vi dock inte att ha någon användning för i denna uppsats.

1.4 Tillvägagångssätt

Vi kommer här att gå igenom vad den diskursanalytiska metoden innebär och hur vi konkret kommer att gå tillväga i uppsatsen. Slutligen kommer vi att diskutera hur vårt material ser ut och hur vi har avgränsat det.

1.4.1 Diskursanalys som metod

Diskursanalys är ett verktyg vars fokus ligger på studier av samhällsfenomen där språket anses vara det centrala (Bergström & Boréus 2000:221). Att välja diskursanalys som metod har tätt sig naturligt för den typ av studie som vi ämnar genomföra. Vi kommer att använda oss av texter som empiri och då lämpar sig metoden väl. Enligt Winther-Jorgensen & Philips skall diskursanalytikern använda sig av det som faktiskt sagts eller skrivits för att undersöka vilka mönster som finns i utsagorna. I nästa skede bör diskursanalytikern studera vilka sociala konsekvenser som olika framställningar av verkligheten får (Winther-Jorgensen & Philips 2000:28). Vi kommer att ta del av skrivet material som handlar om ”norrlänningar”. Vi kommer sedan att sammanställa detta material för att visa hur stereotyperna av ”norrlänningar” ser ut. I nästa skede analyserar vi hur användandet av stereotyper tar sig uttryck inom diskursen, samt vilka konsekvenser detta får.

Winther-Jorgensen och Philips behandlar ett antal begrepp som Laclau och Mouffe tar upp i sin teori. Dessa kan användas som konkreta redskap i en diskursanalys. Begreppet nodalpunkter är viktigt att ha i åtanke när man genomför en diskursanalys. Att arbeta med nodalpunkter innebär att man studerar ett utvalt begrepp kring vilket andra begrepp ordnas och i sin tur får sin betydelse från.

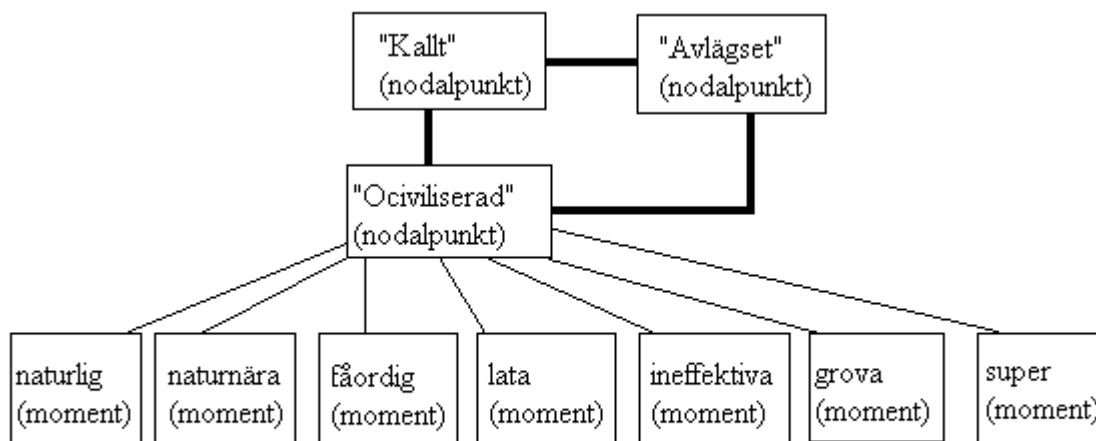
Inom medicinvetenskapen är exempelvis ”kroppen” en nodalpunkt kring vilken många andra begrepp får sin betydelse. Begrepp som ”symptom” och ”skalpell” får i den medicinska diskursen sin betydelse fixerad genom att de relateras till ”kroppen” på bestämda sätt (Winther-Jorgensen & Philips 2000:33).

Man kan säga att nodalpunkter organiserar diskurser. Genom att arbeta med nodalpunkter utgår man från att ett begrepp får sin betydelse genom olika knutpunkter. Om man som forskare kan hitta dessa knutpunkter i ett visst empiriskt material kan man se hur diskursen är diskursivt organiserad. Konkret gör man detta genom att studera hur knuttecken kopplas samman med andra tecken. Knuttecken i sig själva är i regel tomma vilket innebär att de inte säger så mycket var för sig. Det är först när de kopplas till diskurser som de får betydelse (Winther-Jorgensen & Philips 2000:57).

1.4.2 Genomförande

Vi kommer i denna studie att arbeta med texter i form av bloggar (se beskrivning av dessa under stycke 1.4.3). Genom att söka på Google med sökorden, ”norrlänningar är” och ”Norrland är” +blogg och därefter gå igenom samtliga poster har vi funnit vårt material. Vi har också sökt med samma ord på en hemsida med adressen www.blogger.com. På denna sida finns tillgång till en mängd olika bloggar. Därefter läste vi igenom det textmaterial som dessa tillhandahöll, för att sedan arbeta med det empiriska materialet utifrån en textanalys. Vi har byggt en modell som består av något som kallas nodalpunkter. Vi har valt att arbeta med en specifik nodalpunkt som ingår i diskursen om Norrland. Som vi tidigare nämnt kommer vår nodalpunkt för denna studie att vara begreppet ”ociviliserad”. Vi är i denna studie ute efter att finna de moment som ger vår nodalpunkt dess innebörd. Vi kommer att arbeta utifrån en modell som ser ut på följande sätt:

Diskursen om Norrland

Som modellen visar finns det flera nodalpunkter inom diskursen om Norrland, varav ”kallt”, ”avlägset” och ”ociviliserad” endast är några exempel. På att

nodalpunkten ”ociviliserad” verkar vara en knutpunkt för de olika stereotyper vi har funnit har vi valt att koncentrera oss på denna.

1.4.3 Material

Vårt empiriska material i denna studie utgörs av bloggar. En blogg eller webblogg är en webbplats som uppdateras ungefär som en dagbok på nätet. Inläggen kan också kommenteras av läsaren. Privatpersoner använder sig oftast av bloggar för att kunna dela med sig av sina tankar och reflektioner om olika fenomen. De s k professionella bloggarna som utgörs av politiker, författare och journalister använder bloggar för att skapa opinion, diskutera eller förmedla åsikter. Sedan 2002 när ordet blogg användes för första gången i svensk press, har det tillkommit mer än 200 000 bloggar. En av de största bloggsidorna är Google-ägda blogger.com som har hundratusentals bloggar. Där kan vem som helst lägga upp en ny blogg. Man kan även vara anonym och det kostar ingenting att ha en egen blogg. (Ekström 2005, Husåhr 2005).

Bloggarnas påverkan på människors åsikter är stor och valforskare tror att bloggarna kommer att avgöra nästa val i Sverige (Ekström 2005). Detta är en anledning till att bloggar är ett intressant material att studera. I och med att bloggar är som en sorts dagböcker som alla med tillgång till internet kan skapa, är chansen stor att hitta fördomsfulla åsikter som människor inte skulle våga uttrycka i mer officiella sammanhang. Möjligheten till anonymitet på bloggarna gör det också mer sannolikt att människors uppriktiga föreställningar får komma till uttryck. Vill man som vi undersöka hur stereotyper ser ut är bloggar därmed ett tacksamt material. Att studera bloggar är således ett sätt att studera hur diskursen ser ut genom att ta del av hur olika människor väljer att uttrycka sig om olika fenomen på ett forum som Internet. Det konkreta språkbruket hänvisar alltid bakåt till tidigare diskursiva förändringar och språket bygger vidare på betydelser som redan är etablerade (Winther-Jorgensen & Phillips 2000:13) Därför tror vi att bloggar är ett intressant och givande studieobjekt för att finna hur stereotyperna av ”norrlänningar” ser ut.

Som tidigare nämnts är vårt mål inte att kartlägga hur diskursen om Norrland är en arena för kamp mellan olika betydelser. Trots detta tror vi att det finns en sådan konflikt, men vi kommer enbart att fokusera på den diskurs som vi uppfattar som den hegemoniska. När vi studerar bloggar är det alltså inte den motdiskurs som ofta företräds av ”norrlänningar”, där bl a Norrlands heterogenitet betonas, som vi kommer att studera. En avgränsning av bloggarna till de som är skrivna av personer i exempelvis storstäder skulle därför kunna vara en metod för att besvara vår andra frågeställning. Vi har emellertid valt att inte göra denna avgränsning av tre skäl. För det första tror vi inte den är nödvändig eftersom det är möjligt att den stereotypa uppfattningen har internaliserats av ”norrlänningar”. Om den har det ingår den i samma diskurs som vi studerar och om den inte har det så är vi övertygade om att vi utan problem kan sortera ut motdiskursens syn på ”norrlänningar”. Denna pekar nämligen på hur stora skillnader det finns inom Norrland och mellan ”norrlänningar”. För det andra är det ganska många

människor uppväxta i Norrland som har flyttat till storstäderna, vilket gör att ”bloggarens” hemort inte nödvändigtvis avslöjar personens ställningstagande för eller emot den hegemoniska diskursen. För det tredje är det många gånger omöjligt att fastställa var en person som skrivit på en blogg kommer ifrån, inte minst på grund av att en hel del människor på bloggarna är anonyma. Att vi inte har avgränsat oss mer när det gäller vårt material tror vi inte behöver vara något problem, eftersom vårt material därigenom kommer att återspegla de föreställningar om ”norrlänningar” och Norrland som är utbredda i hela Sverige.

När vi har gått igenom vårt material i efterhand har vi märkt att vi förutom bloggar har använt oss av uttalanden ifrån några enstaka debattforum på internet. I och med att dessa sidor är snarlika bloggarna, där också debatt kan utspelas, tror vi inte att detta har någon betydelse för vårt resultat.

2 Stereotyper, kategorisering och makt

I detta kapitel kommer vi att presentera olika teorier om hur förhållandet mellan stereotyper, kategorisering av grupper och makt ser ut. I samband med detta kommer vi att applicera dessa teorier på den grupp som brukar kallas för ”norrlänningar”. Vi kommer dock inte att gå in närmre i det här kapitlet på hur stereotypen av ”norrlänningar” ser ut, eftersom detta kommer att behandlas utförligare i den empiriska delen av uppsatsen. Däremot kommer vårt problemområdes relation till postkolonialism belysas och problematiseras i denna del av uppsatsen. Vi kommer också att gå in på hur stereotyper används på ett sätt som skapar hierarkier mellan olika grupper av människor.

2.1 Vad är stereotyper?

Stereotypers utseenden kan förklaras utifrån exempelvis psykoanalytiska och kognitiva förklaringar till varför en person ser på en grupp av människor på ett visst sätt (jfr Hinton 2000:30, Mörck 2002b:168ff). Vår utgångspunkt är emellertid att kulturens dominans över våra tankemönster är avgörande för stereotypers specifika utseenden och därför är det förhållandet mellan kultur och stereotyper som vi kommer att lägga störst vikt vid här. Stereotyper är sociala representationer som skapas genom vardaglig kommunikation i ett diskursivt, politiskt och socialt sammanhang (Hinton 2000:155) En stereotyp innebär ett förenklat sätt att beskriva grupper av människor där individerna anses likna varandra och vara utbytbara (Mörck 2002a:5). Stereotyper pekar ut det avvikande och upprättar därmed en gräns mellan det som anses vara normalt och det som inte anses vara normalt i en viss kulturell kontext. Ofta innehåller stereotyperna egenskaper som generellt sett värderas lågt av människor, men även positiva och neutrala beskrivningar kan vara stereotypa. Karakteristiskt för stereotyper är att de är förenklande, utbredda bland allmänheten, ofta upprepade och att de faller tillbaka på en lång historisk tradition. Den sociala kategorisering som stereotyperna ger upphov till är intimt förknippad med maktrelationer och vem som har tolkningsföreträde att definiera en grupp människors egenskaper. Stereotyper är vanligast på ställen där makten är mycket ojämnt fördelad (Hall 1997:258f). De som har makt använder ofta denna för att underordna och exkludera andra grupper av människor genom klassificering, speciella sätt att skildra grupper och genom att betona skillnader mellan olika grupper av människor. Stereotypen är ett effektivt verktyg där dessa olika metoder sammanfaller.

Ordet stereotyp kommer ifrån stereotypi, vilket var ett produktionssätt av trycksaker som användes på 1800-talet (Mörck 2002b:163). Stereotyp, som i dess ursprungliga betydelse kännetecknade massproduktion av identiska kopior, fungerar på så sätt som en metafor för de oflekterade generaliseringar vi idag förknippar med ordet. En definition av stereotyper som etnologen Magnus Mörck ger är: *”kollektivt övertagna och upprätthållna föreställningar om egenskaper hos bestämda grupper”* (Mörck 2002b:167). Enligt Charles Stangor finns det en skillnad mellan stereotyper och fördomar där de förstnämnda innefattar tankar och föreställningar om en grupp, medan fördomar även har en känslomässig aspekt (Stangor 2000:2ff). Fördomar innebär negativa känslor som exempelvis hat, rädsla eller avsky gentemot en specifik grupp av människor. Enligt vår mening verkar det inte helt lätt att upprätthålla distinktionen mellan stereotyper och fördomar, men kanske är det så att fördomar ofta förekommer samtidigt som stereotyper. Den sociala kategorisering som föregår stereotyper och fördomar uppstår när vi upphör att tänka på en annan person som unik och individuell utan istället ser personen som en gruppmedlem. När vi kategoriserar någon följer automatiskt och omedelbart tankar och känslor om den kategoriserade personen, enligt Stangor. Skillnaden mellan stereotyper och andra generaliseringar är, enligt den postkoloniala teoretikern Stuart Hall, att en vanlig typifiering är öppen i den mening att den ger utrymme för en mer nyanserad bild i framtiden (Hall 1997:258). Stereotypen däremot stänger till och ger upphov till ständiga återupprepningar av en sedan tidigare känd mall. Detta beror på att stereotypisering innebär att de oföränderliga egenskaperna som påklistras en grupp människor anses vara belägna i personernas inre. Enligt Hall är stereotyper något som fungerar på ett reducerande och essentialiserande vis av människor. Stereotyper är också något som cementerar föreställda skillnader mellan olika grupper och pekar ut kollektiva karaktäregenskaper som vore de av naturen givna.

2.2 Stereotyper – varför finns dem?

Att kategorisera människor kan ibland få oss att känna oss mer nöjda med oss själva (Stangor 2000:4). Detta beror på att vi stärker vår egen sociala grupptillhörighet i samma stund som vi drar en gränslinje gentemot en annan grupp. Människor vill i allmänhet vara en del av någon social grupp där de känner sig accepterade och detta är en anledning till att social kategorisering sker. Att vi kategoriserar människor i olika grupper beror också på att vi tror att detta kan ge oss information om en annan persons egenskaper. I en del fall stämmer informationen, men långt ifrån alltid. En annan orsak till att vi kategoriserar människor är för att vi inte har tid att lära känna alla människor och därmed förhoppningsvis se deras individualitet och komplexitet. Med andra ord fungerar kategoriseringen som förenkling och reducering av det som är komplicerat. I och med att det är lättare att bearbeta information som inte är ambivalent bedöms både grupper och individer som mer konsistenta än vad de egentligen är (Mörck

2002b:172). Det är också vanligt att personer som anses ha någon positiv egenskap (t ex en vacker person) på förhand tillskrivs fler företräden, medan en person som anses ha en negativ egenskap (t ex en tjock person) förväntas vara dålig på flera saker. Ytterligare en annan anledning till att stereotyper finns är att det är lättare att komma ihåg någonting som är förenklat än något som är komplext. Ovanliga och okonventionella beskrivningar av människor är alltså mycket svårare att minnas än etablerade stereotyper. Detta gör att stereotyperna cementeras och tar mycket lång tid att förändra p g a att minnen som bryter med våra stereotypa uppfattningar av människor tenderar att glömmas bort. En del stereotyper av människor existerar endast p g a att de fyller en politisk funktion för makthavare under vissa omständigheter (Reicher, Hopkins & Connor 1997:98). Ett exempel på detta är hur de olika stereotyperna av jugoslaviska folkgrupper uppstod under inbördeskriget för 10 år sedan. Detta leder oss vidare till frågan vilka sorters problem stereotyper kan orsaka och om stereotypiserande alltid är något dåligt.

2.3 Stereotyper av ”norrlänningar” – legitima eller problematiska?

Går det att entydigt förkasta användandet av stereotyper p g a konsekvenserna de genererar? Nej, så enkelt är det naturligtvis inte. Generaliserande typifieringar är nödvändiga för att vi ska kunna förstå det enskilda och kunna ge mer detaljerade och nyanserade skildringar (Mörck 2002a:6). Med andra ord förutsätter det enskilda och det generella varandra. Att definiera vilka stereotyper som är skadliga och vilka som är legitima är därmed inte helt oproblematiskt, även om det inte torde vara svårt att förkasta de renodlat rasistiska stereotyperna. Hur man ställer sig till stereotyper i allmänhet hör samman med i vilken utsträckning man anser individualistiska respektive kollektivistiska förklaringar till mänskligt beteende vara värdefulla (Mörck 2002b:161ff). En renodlad kollektivist bör överhuvudtaget inte vara negativ till stereotypisering som fenomen, även om personen i fråga kan ifrågasätta vissa stereotyper p g a deras låga sanningshalt. Hur man ställer sig till stereotyper hör också samman med i vilken grad man väljer att betona stereotypers politiska laddningar. De som koncentrerar sig på stereotypers politiska funktioner tenderar vara mer negativa än de som talar om stereotyper i samband med förenklingar av vardagen som t ex begreppen tevekändis eller hemmafru. En anledning till att stereotyper i allmänhet uppfattas som något mycket negativt beror på att förståelser som baseras på individen anses vara finare än de som centrerar kring kollektivet (tänk på t ex recensioner av filmer och böcker). Därmed fungerar ifrågasättandet av stereotypa kategoriseringar som en klassmarkör som distanserar den egna gruppen ifrån arbetarklassen och får den egna klassen att framstå som mer bildad och förfinad.

Stereotyper kan vara skadliga, inte minst p g a att de förstärker och befäster skillnader mellan olika grupper. En grupp människors handlingsfrihet och

resurstillgångar kan inskränkas på grund av stereotypa föreställningar, trots att beslutsfattarna handlar med goda avsikter. Det är tänkbart att detta har hänt när det gäller regionen Norrland, men eftersom stereotyperna ofta fungerar på ett omedvetet plan är det svårt att belägga att så verkligen har skett. Om en grupp människor under lång tid blir utsatta för stereotypa kategoriseringar är det vanligt att stereotypen så småningom internaliseras och blir en självuppfylld profetia. Gränsen mellan stereotyp och verklighet blir därefter inte lika distinkt som den varit tidigare. Huruvida stereotypen av ”norrlänningar” har internaliserats eller ej är svårt att svara på och ligger också utan för ramen för den här uppsatsen.

För att individer ska kunna bilda grupper krävs att individuella skillnader tonas ner och att den blivande gruppens individer avpersonifieras. Denna process, som i många fall måste anses vara något positivt, kan ses som en form av stereotypifiering (Mörck 2002b:173ff). Men avpersonifieringen kan lika gärna användas med syftet att legitimeras etnisk rensning och folkmord, vilket bl.a. skedde under folkmordet på tutsierna i Rwanda 1994 (Lundell 2004). Andra forskare, som också har en positiv syn på stereotyper, frågar sig varför man ska samla på sig massa individuerad information som endast kan tillämpas på ett fall istället för att använda sig av stereotyper med hög validitet i samhället. Vi anser att det ligger en del i detta, men vi tror samtidigt att det är viktigt att försöka skilja ut och bekämpa de stereotyper som leder till negativa sociala konsekvenser för en grupp (i synnerhet när det gäller grupper långt nere i den sociala hierarkin). Ett sätt att sortera ut de skadliga stereotyperna skulle kunna vara att visa hur absolutism och etnocentrism gör stereotyperna falska (jfr Hinton 2000:17). De kulturella normer som vi uppfattar som sanna är, med detta perspektiv, egentligen bara ett uttryck för vår egen kulturs begränsade synsätt. Men denna kulturell relativism förutsätter, enligt vår mening, både att det finns homogena kulturer som var och en har *ett* synsätt och att det finns mer eller mindre sanna stereotyper. Det finns en hel del stereotyper (om än inte alla) där hela den sociala kategoriens existens bör ifrågasättas, anser vi. Av skäl som tidigare angivits uppfattar vi ”norrlänningar” som en sådan kategori.

En del forskare anser att kulturella stereotyper, trots sina överdrifter och övergeneraliseringar inte skulle existera om de var helt och hållet falska (Stangor 2000:7ff). Detta behöver inte betyda att dessa forskare har en essentialistisk eller biologistisk uppfattning om de sociala kategorierna. Trots detta håller vi inte med om att det alltid måste finnas någon grad av sanningshalt i stereotypa föreställningar (även om det kan göra det). Stereotyper av kvinnor och män har till exempel varit så olika under olika tidpunkter och i olika kulturer att en del stereotyper måste ha varit totalt felaktiga i förhållande till hur män och kvinnor har betett sig. Återigen finns det i det här fallet anledning att även ifrågasätta kategorierna i sig, eftersom variationen inom grupperna är gigantiska.

Ett annat skäl till att stereotyper är missvisande är att de inte tar hänsyn till hur olika grupper överlappar varandra när det gäller olika egenskaper (Hinton 2000:18). Om en grupp tillskrivs en viss egenskap gör stereotypen att vi uppfattar det som om alla individer i gruppen har denna egenskap i högre utsträckning än personer som tillhör andra grupper. Om vi väljer ut två individer slumpmässigt ifrån två olika grupper kan vi omöjligt veta vem av individerna som har en viss

egenskap i störst utsträckning. Stereotyperna får oss således att tänka på ett felaktigt sätt.

Att se vilka kategorier vi använder oss av och hur vi benämner dessa när vi försöker förklara olika gruppers beteenden är i sig en del av förklaringen (jfr Reicher, Hopkins & Condor 1997:98ff). Hur den sociala kategoriseringen görs är alltså minst lika viktigt att ta hänsyn till som de egenskaper en viss stereotyp innehåller om man vill förstå en stereotyp. Hur gränserna dras är avgörande för hur vi kommer att förhålla oss till andra individer och om vi kommer att fokusera på likheterna eller skillnaderna mellan oss själva och en annan individ. Detta har betydelse både för vilka vi ser som fiender och vilka vi ser som allierade, samt för hur våra handlingar gentemot andra individer blir. Vilka egenskaper som ingår i stereotyperna är inte betydelselöst, men egenskaperna behöver sättas i relation till gruppers agerande och relationer mellan olika grupper. Exempelvis är det intressant att notera att det finns många likheter mellan stereotypa egenskaper hos olika förtryckta grupper, vilket delvis bidrar till att förklara varför grupperna har en underordnad position. Den sociala kategoriseringen bestämmer vilka som hamnar innanför och utanför den grupp man själv tillhör (Araya 2003:9). Detta får politiska konsekvenser eftersom människor har en benägenhet att se mer positivt på sin egen grupp än på de som inte anses tillhöra den egna gruppen. Mekanismerna som ligger bakom detta beteende har att göra med identitet och stärkande av det egna självförtroendet. Genom kommunikation inom den grupp som definieras som den egna är det troligt att den positiva synen på in-gruppen förstärks, inte minst genom att uttala sig negativt gentemot ut-grupper.

Det största problemet med stereotyper är naturligtvis de kränkande och nedvärderande handlingar som stereotyperna förorsakar. Ett vanligt exempel på detta är diskriminering (Stangor 2000:11). Att negativa beteenden och medlemmar från minoritetsgrupper är lättare att komma ihåg, eftersom de är färre, ökar säkert förekomsten av diskriminering. Eftersom händelserna finns kvar i människors minnen är vi benägna att överskatta händelsernas antal. Detta är en anledning till att det ofta finns negativa stereotyper om minoritetsgrupper. Men det finns även andra skäl som t ex har med medias skildringar av olika grupper att göra. Begreppet ”invandrare” har bl a p g a nyhetsrapporteringars stereotypa skildringar kommit att få en helt annan betydelse än det som ordet antyder; att det är en person som har invandrat (Brune 2002:150f). På samma sätt vill vi påstå att begreppet ”norrlänning” har en annan innebörd än att det är fråga om en person som bor i regionen Norrland. I journalisternas texter finns en ”imaginär”, endast inbillad dimension där olika begrepp laddas med associativa innebörder som ofta framförs på ett för journalisten omedvetet sätt. Skildringarna av ”invandrarna” (eller ”norrlänningarna”) som ”dem” avslöjar vilka ”vi” vill vara och vilka ”vi” anser oss vara. Genom att exkludera ”dem” från den nationella gemenskapen som ”vi” som inte är ”invandrare” (eller ”norrlänningar”) ingår i, stärks samhörighetskänslan inom gruppen ”vi”. I nyhetstexter finns det ofta en undermening som går ut på att definiera gränser mellan goda och dåliga samhällsformer, där bilder av ett idealt och utopiskt samhälle ställs mot ett dystopiskt samhälle fullt av problem. Det egna samhället skildras som om dess levnadsformer var ideala medan andra samhällen målas upp med mörka färger.

Skildringarna av de avvikande ”invandrarna” (eller ”norrlänningarna”) med diverse problem ställs på samma sätt mot idealiska ”svenskar” utan problem (Brune 2002:176f). Det är också vanligt att ett hopp görs i tidningsartiklar från den enskilda händelsen och individen till en generalisering. Denna får legitimitet genom att vetenskaplig expertis uttalar sitt stöd för att den negativa gestaltningen av gruppen är korrekt.

I media skildras ofta unga män med invandrarbakgrund på ett ”kulturaliserat” sätt (Bredström 2002:188f). Detta, som troligtvis även gäller för gruppen ”norrlänningar”, innebär att kulturen och dess individer framträder som statiska och essentiella som om de bär med sig kulturen likt ett bagage eller arv. För indelningen av kulturer är nationalismen som ideologi central, menar Anna Bredström. Nationalismen har en hegemonisk position som ideologi och resulterar i att världen delas in i etniska grupper efter nationsgränser, menar hon. Vi instämmer i detta, men samtidigt anser vi att det även sker en indelning av etniska grupper efter andra kriterier som exempelvis religion och region. Liksom när det gäller rasism och nationalism handlar det även i dessa fall om hur kulturella kodsyste m inkluderar eller exkluderar individer från en uppfattad samhörighet. Stereotyperna kopplas i det här fallet till en föreställd kultur som lägger grunden för en stigmatiserande syn på ”de Andra”.

Valentine Mudimbe talar om att det finns två huvudinriktningar inom antropologi (vilket dock har relevans för många andra discipliner) där den ena uppehåller sig vid att förklara hur och varför diskurser om ”det Samma” och ”det Andra” presenteras och den andra som försöker skapa ordning bland människor (trots att oordning verkar vara något som förenar olika grupper av människor över hela världen) genom klara och knappt märkbara gränsdragningar och uppdelningar (Mudimbe 2005:147). Den sistnämnda inriktningen är beroende av stereotyperna som instrument för att bevara gränserna mellan de olika kategorierna som skapats. Ibland innebär gränsdragningarna även en möjlighet till enhet för de som hamnar på samma sida om gränsen, trots att andra kategoriseringar separerar dessa individer. När det gäller ”norrlänningar” ger kategorin upphov till en samhörighetskänsla bland de som tillhör gruppen (trots övriga skillnader och motsättningar). Men vi tror också att det ibland uppstår en enhet mellan övriga svenskar som inte bor i Norrland när de talar om och distanserar sig ifrån ”norrlänningar” genom att använda stereotyper. Uppdelningen av ”det Samma” och ”det Andra” förstärks genom att olika attribut tillskrivs de olika grupperna och genom att de olika kategorierna av människor kopplas samman med specifika kulturer. För Stuart Hall innebär kulturella identiteter något instabilt utan bestämt ursprung och det handlar mer om positionering än essens (Hall 2005:234). Positioneringen, menar han, har uppstått (och uppstår) genom historiens och kulturens diskurser.

Kategorisering är nödvändig för att göra världen förståelig och vi behöver många gånger skapa skillnader för att skapa mening och kultur (Åberg 2002:138). Men skapande av åtskillnad kan både vara positiv och negativ, vilket är något vi har velat visa i det här avsnittet. Vi anser därför att det är viktigt att granska kategorisering och stereotypifiering med ett kritiskt perspektiv, där

maktdimensionen inte utelämnas. Detta gäller i synnerhet när essentiell kulturell särart åberopas för att legitimera ett visst beteende mot en grupp av människor.

2.4 Postkolonialism och stereotyper av ”norrlänningar”

Även om Norrland inte är eller har varit någon svensk koloni anser vi att det finns en del likheter mellan koloniserade länder och regionen Norrland. Därför tror vi att postkolonial teori har en viss relevans för det vi vill undersöka. På samma sätt som Mudimbe anser Afrika vara en social konstruktion som uppkommit genom idéer om klassificering och dikotomier, kan Norrland sägas vara detsamma (Eriksson m fl 2005:20). Föreställningen om Afrika som en homogen, primitiv region har legitimerat ekonomisk och territoriell kolonialism. På samma sätt vill vi hävda att synen på Norrland som en homogen och efterbliven region (trots dess stora yta i förhållande till Sveriges storlek) kan ha rättfärdigat maktutövning och ojämnt ekonomiskt utbyte mellan Sveriges maktcentra och Norrland. Stereotyperna av ”norrlänningar” anser vi bör ses som en konsekvens av hur vi väljer att kategorisera det geografiska rummet.

Stuart Hall beskriver hur jamaicaner befinner sig långt ifrån kolonialmaktens centrum och därför tillhör de utomstående och underutvecklade, vilket är liktydigt med periferin eller den ”Andre” (Hall 2005:235). Men han skriver också att ”annanheten” ser olika ut beroende på relationen till kolonialmaktens centrum och att det ojämlika kulturella, politiska och ekonomiska förhållandet bestäms av hur förhandlingar har lyckats. Om vi förutsätter att centrum och periferi kan finnas även inom nationsgränser (vilket världssystemteoretiker utgår ifrån) så är det möjligt att se ”norrlänningar” ”annanhet” och position i förhållande till andra grupper i Sverige som ett resultat av samma sorts förhandlingar med makten. Hur de ekonomiska relationerna mellan Sveriges centra och periferi ser ut kommer vi inte att gå in närmre på här.

Genom att tala om Norrland som en region skapas en åtskillnad mellan resten av Sverige och Norrland som är likvärdig med den diskursiva separationen av Europa från Afrika. ”Norrlänningar” är, liksom afrikaner är i förhållande till européer, ”de andra”, de som avviker från den ”svenska” stadsnormen, anser vi. Även synen på ”den andre” som ”genuin”, ”naturlig” och exotisk, vilket är en vanlig sorts objektifiering och stereotypisering som diskuteras inom postkolonial teori, kan appliceras på diskursen om ”norrlänningar” (jfr Eriksson m fl 2005:39). Det är inte fråga om strukturell rasism, vilket den postkoloniala teorin kretsar kring, eftersom ”norrlänningar” inte anses tillhöra någon ras som påstås ha utmärkande karaktärsdrag. Däremot är det samma sorts mekanismer som ligger bakom synen på ”norrlänningar”. Dessa mekanismer innefattar kategorisering och essentialisering av en viss grupp människor som därmed anses tillhöra en homogen kultur. Den nyrasistiska diskursen kännetecknas enligt Trinh T. Minh-ha inte heller längre av rashierarkier utan snarare av kulturella hierarkier

(Eriksson m fl 2005:42f.) Paulina de los Reyes m fl talar på samma sätt om ”kulturrasism” och hur den yttrar sig i sökandet efter en ”svensk identitet” där människor inkluderas eller exkluderas beroende på vilken kultur de påstås tillhöra (de los Reyes m fl 2002:19). Den postkoloniala teoretikern Homi Bhabha är överhuvudtaget skeptisk mot att vi lever i samhällen med många olika homogena kulturer som är åtskilda ifrån varandra (Eriksson m fl 2005:43). Det finns inga ”rena”, homogena och oblandade kulturer, utan snarare är alla kulturer hybrider som ständigt befinner sig i förändring mellan gamla och nya innebörder. Synen på ”norrlänningar” som en grupp med en homogen kultur är essentialistisk och bortser ifrån både skillnader inom gruppen och likheter med andra grupper.

Förutom att postkolonialism behandlar vilken betydelse föreställningarna om raser har för identitet, självbild och diskriminering finns det ytterligare en viktig faktor som gör det svårt att tillämpa det postkoloniala perspektivet på diskursen om Norrland (Appiah 2005:158ff). De flesta av de som bor i Norrland (om man bortser från samerna) har inte blivit utsatta för kolonistörers övergrepp mot befolkningen. Den omfattande utrotningen av urinvånarna i Afrika under 1800-talet gör säkerligen att förtryckets intensitet fortfarande är mycket större när det gäller afrikaner än när det gäller ”norrlänningar”. Även om Kwame Anthony Appiah menar att kolonistörernas inflytande och påverkan på urinvånarna i kolonierna har överskattats så har det ändå funnits kolonistörer, vilket inte kan sägas om Norrland.

3 Föreställningar om ”glesbygd” och ”norrlänningar”

Trots att nästan tre fjärdedelar av Norrlands invånare bor i städer tror vi att många förknippar ”norrlänningar” med landsbygden eller glesbygden (Boberg 1995). Vi kommer därför att redogöra nedan för vad begreppet ”glesbygd” innebär och hur det kan ha påverkat synen på ”norrlänningar”. Det finns mycket lite forskning som explicit berör stereotypen av ”norrlänningar”, vilket gör att vår studie bryter ny mark. Naturligtvis medför detta vissa svårigheter i och med att det finns så lite forskning att förhålla sig till. Vi kommer här att behandla det material som vi har funnit om stereotyper av ”norrlänningar” och synen på ”glesbygden”.

3.1 Begreppet ”glesbygd”

”Glesbygd” är namnet på bebodda områden utanför tätbebyggda områden (Hansen 1998:159f). I statistiska sammanhang definieras ordet ”glesbygd” som de delar av landet som inte är tätorter, vilket innebär att invånarantalet på dessa platser är under 200 (eftersom tätorter har minst 200 invånare). Notera att ”glesbygd” alltså definieras utifrån vad det inte är. Begreppet används för att särskilja en viss typ av platser som anses ha generella empiriska likheter ifrån andra områden. Detta innebär alltså att begreppet förbiser alla eventuella skillnader mellan olika glesbygder. Redan när begreppet började användas kom det att objektifiera den marginella position som en del områden har. ”Glesbygd” blev förknippat med ”problemområden” med lite resurser och stort avstånd till centrum, vilket till stor del berodde på hur samhällsplaneringen ägde rum. Idag har begreppet en något annorlunda innebörd i och med att det har kommit att representera de olika processer (bl a politiska och ekonomiska) som har marginaliserat vissa områden till ”glesbygd”. Landsbygden har både i officiella och lokala diskurser betraktats som homogen, trots att lokalsamhällen aldrig har varit speciellt enhetliga (ibid. 1998:116).

Att glesbygden är marginaliserad är något som både dess invånare och samhällsplanerare på central nivå verkar vara överens om (ibid. 1998:23). Anledningen till att glesbygden betraktas som ett marginaliserat område beror på att de dominerande zonerna, d v s centrum, har tolkningsföreträdet att definiera glesbygden som något perifert, beläget i ”utkanten”. När sociala och kulturella skillnader mellan olika områden har uttryckts har ofta lokaliteten varit en avgörande faktor för hur området har uppfattats. T ex förknippas fattigdom med

vissa specifika platser, trots att individers sociala positioner kanske är viktigare än de territoriella för vilket välstånd man har (jfr ibid. 1998:187). Därmed inte sagt att den nationella och regionala politiken i Sverige inte har bidragit till Norrlands marginalisering, avfolkning, föråldring och jordbruksavfolkning. Det är också högst troligt att stereotypen av ”norrlänningar” är påverkad av bilden av Norrland som glesbygd.

3.2 Stereotyper av ”norrlänningar”

Enligt etnologen Kjell Hansen är stereotypen av ”norrlänningar” att de är långsamma, tysta, trygga och självständiga i förhållande till överheten (Olsson 2005). Han menar att dessa stereotyper uppkom redan i slutet av 1800-talet. Ju längre norrut vi tänker oss, desto mer ”typiskt norrländsk” är vår stereotyp av invånarna, säger han. Men detta är en föreställning som framförallt finns om befolkningen som är bosatt på landsbygden. Det är sällan vi har en sådan uppfattning om stadsborna, menar Hansen. Att det skulle finnas en så förhållandevis nyanserad bild bland allmänheten av olika sorters ”norrlänningar” är vi emellertid skeptiska till. Vårt empiriska material pekar istället på att människor gärna tenderar klumpa ihop ”norrlänningar” till en sorts befolkning utan nämnvärda skillnader. Vår uppfattning är också, efter att ha läst igenom många bloggar, att ”norrlänningar” förknippas med ”glesbygd” och inte stad.

4 Hierarkier mellan olika föreställda kulturer

I detta kapitel behandlar vi hur olika synsätt på kulturer växer fram och varför vissa kulturer kopplas samman med naturen och ”naturligt” beteende.

4.1 Hierarkin mellan kultur och natur

Sociologer definierar kulturer som olika sätt att leva där människor förhåller sig till sin vardag på olika sätt och där skilda värden har olika stor betydelse. Men även det materiella och den tekniska utvecklingen påverkar hur människor uppfattar sin vardag (Macionis & Plummer 2002:98). Det finns en mängd komponenter som skapar en kultur. För att en kultur skall kunna existera behövs ett gemensamt språk, gemensamma symboler och att det finns en gemensam värdeskala inom kulturen med normer som talar om för kulturens medlemmar vad som är bra/dåligt och rätt/fel (ibid. 2002:100ff).

Macionis och Plummer menar att det inom varje samhälle finns en vilja att kategorisera invånarna på olika sätt. När man talar om hur olika grupper delas in i hierarkier inom ett samhälle används ofta termen social stratifiering. Det är en process där ett samhälle rankar och kategoriserar människor och placerar in dessa i en hierarki. Ett problem är att dessa hierarkier är svåra att förändra. Detta beror på att föreställningarna om hur grupper delas in ofta överförs från föräldrar till barn, vilket innebär att uppfattningen överförs mellan generationer utan att egentligen ifrågasättas (ibid. 2002:178ff).

Lévi-Strauss beskriver hur kulturer bestämmer vilken form av beteende som bör accepteras respektive inte accepteras genom att ta upp det antika Grekland som exempel. Grekerna menade att de egenskaper som inte var önskvärda inom civilisationen var barbariska. Med andra ord förknippades oönskade egenskaper med individer som levde i det ”vilda” utanför civilisationen. Enligt Lévi-Strauss är det vanligt att egenskaper och beteenden som bryter mot normerna inom en viss kultur kopplas samman med naturen och det folk som lever där (Lévi-Strauss 1999: 17). Naturen beskrivs i negativa termer och uppfattas som ”ociviliserad”, ”barbarisk” och ”vild”. Det skall dock tilläggas att Lévi-Strauss talade om samhället under 50- och 60-talet då bilden av olika kulturer såg annorlunda ut än idag. Trots detta tror vi att de mekanismer som Lévi-Strauss talar om fortfarande är aktuella. Oönskade egenskaper identifieras än idag hos grupper som anses vara naturnära. Av denna anledning anses dessa grupper därför också leva i harmoni

med naturen, vilket gör att de inte har samma egenskaper och beteenden som medlemmar av den civiliserade världen.

Lévi-Strauss menar att kulturer kan skilja sig från varandra beroende på t ex skiftande boendemiljöer och olika geografisk belägenhet, men ingen kultur kan utvecklas på helt egen hand. Samhällen är aldrig isolerade utan även de kulturer som förefaller vara lokaliserade i avskildhet ingår i kulturella gruppformationer (ibid. 1999:13ff). Man kan därför vara fundersam över vad som menas med kulturer och hur fristående dessa verkligen är gentemot andra kulturer. Lévi-Strauss påpekar att kulturer och samhällen alltid har samarbetat och bidragit till varandras utveckling (ibid. 1999:65).

Vissa antropologer har försökt att rangordna kulturer efter en värdeskala som grundar sig på vilken ”utvecklingsnivå” respektive kultur befinner sig på. Kulturer ses som antingen civiliserade eller primitiva. De primitiva kulturerna anses ofta stå i en nära relation med naturen. (Howarth 2000:24). Detta är problematiskt, menar Lévi-Strauss, eftersom olika kulturer kan förefalla civiliserade eller ociviliserade beroende på vem som betraktar respektive kultur. Andra kulturer ses alltid genom de egna kulturella glasögonen (Lévi-Strauss 1999:17). En kulturs utvecklingsfas kan inte heller jämföras med en annan kulturs eftersom varje enskild kultur har sina egna behov av teknik och utveckling. Levi-Strauss menar att varje kultur eller samhälle försöker anpassa sin tekniska utveckling efter vad som anses vara nödvändigt eller normalt i kulturen (ibid. 1999:63).

4.2 Stereotypa föreställningar om ”afrikaner”

J.M. Blaut behandlar exemplet ”Afrika” för att belysa hur olika forskare använt sig av stereotyper och fördomar när de valt att beskriva förutsättningar för människor som lever i den ”Afrikanska regionen” (Blaut 2000:102ff). Blaut har valt att analysera boken ”*The European Miracle*” av Eric L. Jones som skrevs på 80-talet. Jones text beskriver hur livet i Afrika såg ut under den europeiska koloniseringen. Blaut visar i sin analys att Jones beskrivning grundar sig på fördomar och ofta saknas belägg för det som hävdas. Jones text förefaller vara ett försök att upprätthålla ett perspektiv som bottnar i att Afrika är ociviliserat i förhållande till Europa. Här ser vi en del paralleller till hur Norrland har beskrivits i förhållande till övriga Sverige i vårt empiriska material.

Jones skriver om ett primitivt Afrika som saknar möjligheter till både teknisk och social utveckling. Det underförstådda budskapet är enligt Blaut att människor i Afrika har anpassat sig till naturen. ”Afrikanen” är vilden och jägaren som lever av naturen. ”Han” står i närmare relation till djuren än till andra grupper av människor. Detta stämmer naturligtvis inte alls överens med verkligheten där det visar sig att mycket få ”afrikaner” var jägare under denna tid. Jones skriver även: ”alla var inte barbarer, det fanns en del mindre städer”. Men även detta är falskt. Vid den tidpunkt som Jones beskriver fanns det nämligen många stora städer i Afrika. Jones uttalande innebär också underförstått att de som inte bor i städer är barbarer.

Blauts poäng är att man allt för ofta använder sig av fördomar och stereotyper när man beskriver andra kulturer. Även om det finns betydande skillnader mellan synen på Afrika och synen på Norrland så tror vi att båda perspektiven präglas av fördomar och stereotyper.

När man talar om kulturer kan man inte se en uppdelning eller kategorisering av dessa som något självklart eller av naturen givet. Den upplevda skillnaden är konstruerad. Eftersom människor har svårt för att ta av sig de glasögon som den dominerande diskursen har gett dem uppstår stereotyper som betonar de föreställda skillnaderna mellan olika grupper.

5 Diskursanalys av bloggar på internet

Analysen av de uttalanden som gjorts på olika bloggar på internet kommer att följa olika teman som alla är moment till nodalpunkten ”ociviliserad” i diskursen om Norrland, enligt vår schematisering. För att åskådliggöra hur vår analysmodell ser ut har vi valt att använda oss av illustrationen som återfinnes under 1.4.2 på sidan 8. Modellen visar hur vi föreställer oss att diskursen om Norrland är strukturerad.

Det material vi har lyckats hitta pekar på att det finns en hel del människor som ser ”norrlänningar” som en homogen grupp med specifika karakteristika. Detta kommer att framgå av citaten nedan, men ett uttalande från en blogg förstärker denna bild. En person säger där: ”Och norrlänningar ÄR t.ex. överlag nånting helt annat än gemene medel-(syd)Svensson (vilket också svenskar är medvetna om)” (blogg 1). Detta är utan tvekan ett exempel på en kulturessentialistisk syn där ”norrlänningar” ses som något väsensskilt ifrån övriga svenskar.

5.1 Den naturlige och naturnära ”norrlänningen”

Det finns mycket orörd natur i Norrland, vilket gör att ordet Norrland får många att associera till bilder av skog, fjäll och sjöar med få eller inga människor alls. Men även synen på Norrlands invånare verkar förknippas med naturen, vilket följande uttalande illustrerar:

Min bror var o hälsade på min kusin i Norrland, där vi har våra rötter. Norrlänningar är sig själva o många av dem är riktiga naturbarn. Trots att Norrländska barn o ungdomar är lika mycket ute i cyberrymden som deras likar i övriga Sverige har ofta norrländska ungdomar vuxit upp med andra värderingar. Min kusins son som är i 18 åldern är ett sådant exempel. Han har jagat o fiskat sen han började gå (blogg 2).

I detta citat verkar personen som skrivit i bloggen se ”norrlänningar” som en grupp människor med en speciell relation till naturen, vilken förorsakar ett ”naturligt” beteende. Med andra ord verkar det förutsättas att den naturnära relationen implicerar ett ”naturligt” beteende som i det här fallet beskrivs som att de ”är sig själva”. Det är också intressant att notera hur ”norrlänningar” beskrivs som ”naturbarn”, d v s de har inte enbart en speciell relation till naturen, utan de har även egenskaper som gör att de bör ses som barn. Det är högst troligt att den stereotyp av ”norrlänningar” som återges i citatet inte innebär att ”norrlänningar” identifieras som stadsbor, trots att tre av fyra bor i städer (se s19). Även i andra

bloggar beskrivs ”norrlänningar” som ”naturliga” och ”naturnära”, om än inte i dessa termer. Text skriver en person:

Norrlänningars jordnära förhållningssätt och deras positiva sätt att bemöta mina enkla sanningar om livet, attityder och vårt egna ansvar för att må bra! Att just de som bor norröver är så mottagliga för de ”mjuka” värdena är något som jag funderat över – kan det vara närheten till vidderna och naturen som återspeglas i andan och atmosfären? Har inte stressen och kraven nått dem lika mycket som i storstadsregionerna? Inte vet jag, men en sak är säker, även om resandet från Skåne (bor i Ystad) i sig inte är det som man uppskattar mest, så känns det inte som någon större uppoffring när man träffar dessa lugna, härliga norrlänningar som skapar en sådan harmoni omkring sig och som faktiskt smittar av sig (blogg 3).

Denna beskrivning av ”norrlänningar” är en positiv stereotyp som påminner om ”den ädle vilden”-retorik. Det är en romantiserande bild av ”norrlänningar” där återigen närheten till naturen antas vara orsaken till deras ”naturliga” beteende. Det underförstått ”onaturliga” beteendet med stress och krav som präglar storstadsregionerna och civilisationen har inte lyckats förstöra ”norrlänningarna”, verkar blogg författaren mena. Den positiva bilden av ”norrlänningar” som här beskrivs är problematisk eftersom den dels bortser ifrån hur olika individer som bor i Norrland är, men även på att den ger en bild av ”norrlänningar” som exotiska och ociviliserade människor.

På en annan blogg framträder återigen stereotypen av den ”naturlige” norrlänningen (blogg 4). Personen som har skrivit på bloggen säger sig vara medveten om att hans åsikter är fördomar, men han vill genom två exempel visa att fördomarna om ”norrlänningarnas” egenskaper stämmer. Berättelsen är lång och innehåller en hel del ovidkommande detaljer, vilket gör den olämplig att citera. Istället kommer vi kortfattat att återge berättelsernas innehåll.

Berättelsen handlar om hur blogg författarens flickvän som är ifrån Norrland lånar ut pengar till en okänd kvinna på tågstationen som säger sig ha blivit bestulen på sin plånbok och därför förlorat både sina pengar och sin tågbiljett hem. För att kunna betala tillbaka pengarna får den okända kvinnan adressen till den ”norrländska” flickvännen. Pojkvännen som skrivit bloggen blir arg för att flickvännen låtit sig luras och skänkt bort sina pengar, samtidigt som hon lämnat ut sin adress till uppenbart oärliga människor. Den andra berättelsen handlar om hur pappan till berättaren köper en båt av en ”norrlänning”. Pappan framställs som en kritisk och misstänkt köpare med många frågor och siktet inställt på att förhandla fram ett så lågt pris som möjligt. Norrlänningen däremot frågade varför pappan inte vill lita på hans uppgifter och blev mer och mer ledsen över de kritiska frågorna. Kontentan av de två berättelserna är att ”norrlänningar är blåögda”, som bloggarens upphovsman skriver. Han låter också påskina att ”norrlänningar” är ärliga utan baktankar, medan vi andra underförstått är nyttomaximerande, kritiska och mer opålitliga. Det sistnämnda förstärks av att han ser Norrland som en ”plats i världen där man fortfarande kan lita på människorna omkring sig, även de man inte känner och förmodligen inte kommer att träffa igen”. Orsaken till att ”norrlänningar” är blåögda är alltså att människor i Norrland är mer pålitliga än i övriga delar av Sverige. Denna stereotyp hänger

återigen samman med föreställningen om ”norrlänningar” som naturliga, oförställda och oförstörda av civilisationen. Den ger också en bild av ”norrlänningar” som snälla, men naiva, okritiska och dumma. Denna beskrivning stämmer väl överens med hur representanter för ”de andra” har beskrivits genom historien. Om en person accepterar denna bild av ”norrlänningar” som sann kan den både användas för att uppvärdera ”norrlänningar”, eller för att användas mot dem. Oavsett i vilket syfte stereotypen används är kategoriseringen problematisk och förutsätter att vi ser ”norrlänningarna” som en homogen grupp.

5.2 ”Norrlänningen” är fåordig

Att ”norrlänningar” inte pratar speciellt mycket är en uppfattning som vi tror att många har stött på. I vårt material är det också flera som uttrycker denna uppfattning: ”Till att börja med kan jag ju nämna att hela min släkt kommer från norrland. Inget illa menat, men norrlänningar är ju kända för att inte säga så mycket mer än ’Jo’” (blogg 5). På en annan blogg skriver någon: ”Kalas med bybor och gamla vänner *är* trevligt! Särskilt med lite alkohol i kroppen. Norrlänningar är sällan pratglada annars..” (blogg 6). En annan person uttrycker sig på följande sätt: ”Norrlänningar kan ju vara lite slutna av sig... försöker prata lite när jag träffar på någon ute, men det är svårt att få ur dem något annat än prat om vädret! Så det känns inte riktigt som att man ’vet vilka de är’” (blogg 7).

Det går inte att utesluta att påståendena om ”norrlänningar” som fåordiga har skrivits halvt på skämt, men skämten förutsätter att det finns en föreställning om att ”norrlänningar” är fåordiga som vi kan känna igen oss i. Skämt som kretsar kring stereotyper bygger på att det finns människor som använder sig av dem. Det är mycket möjligt att bilden av den tystlåtna ”norrlänningen” beror på att ”norrlänningar” ses som personer som bor isolerade vid fjället eller ute i skogen och därmed inte är vana att prata. Vi tror att sannolikheten är stor att de flesta ”norrlänningar”, som alltså bor i städer, pratar minst lika mycket som människor i övriga delar av Sverige. Att de som bor ute på landsbygden i Norrland skulle vara mindre talföra är inte heller särskilt troligt och vi tror att det är viktigt att ifrågasätta synen på dessa människor som en homogen grupp med dålig kommunikationsförmåga. Det är talande hur personen som uttalar sig i det sistnämnda citatet inte säger sig veta vilka *de* är, syftandes på ”norrlänningarna”. ”Norrlänningarna” ses som ”de Andra” som vi inte riktigt förstår hur de fungerar.

Synen på ”norrlänningar” som en grupp tystlåtna människor anser vi är en negativ stereotyp som även den kan kopplas till begreppet ”ociviliserad”. Att vara ”civiliserad” handlar till stor del om att kunna kommunicera med andra människor genom språket. För att kunna bygga upp städer, infrastruktur och olika institutioner, vilka måste anses vara några av de viktigaste beståndsdelarna hos ”civilisationer”, är det nödvändigt med väl utvecklad och fungerande kommunikation. Kommunikation och civilisation är därför två begrepp som i allra högsta grad hör ihop. Att påstå att en grupp människor har dålig

kommunikationsförmåga kan därför förstås som ett uttalande om att denna grupp är ociviliserad.

5.3 ”Norrlänningar” är lata och ineffektiva

Att människor som bor i Norrland skulle vara långsamma, lata och experter på att fuska till sig bidrag är den stereotyp som har varit mest förekommande i vårt material. Det finns också en föreställning om att Norrland enbart är en ekonomisk belastning för resten av Sverige p g a ”norrlänningarnas” ineffektivitet och lathet. En person skriver så här:

Folk klagar på våra invandrare att dom inte vill jobba och göra något men er parasiter där uppe i norr är det ingen som säger någonting om ni är ju värre för ni har ju sugit ut oss sedan urminnes tider. Jag tror att svensken skulle klara sej utan renskav i butiken för det är ju det enda ni har att ge svensken i gengäld dessutom har vi betalt det en gång redan (blogg 8).

Den som skrivit ovanstående citat gör alltså en åtskillnad mellan svenskar och ”norrlänningar”, vilket är intressant. För honom finns en dikotomi mellan ”vi”, ”svenskarna” och ”dem”, ”norrlänningarna” där svenskarnas oklanderliga uppförande är måttstocken för ”norrlänningarnas” beklagansvärda beteende. På en annan blogg skrivs i samma anda: ”Hade varit stendött utan alla bidragen vi puttar upp till de norra regionerna. Hur mycket skatteintäkter kommer in från norrlandsregionen?” (blogg 9). ”Norrlänningarna” skulle alltså inte klara sig själva utan övriga Sveriges hjälp, verkar denna person mena. Varför skulle det vara ”stendött” utan alla bidrag i Norrland? Det implicita svaret som ges av personen som skrev på bloggen är att de antingen är inkapabla att prestera och producera, eller att de helt enkelt inte vill p g a lathet. På en annan blogg uttrycks detta tydligare: ”I Norrland är sjukskrivningen en del av livsstilen. Man bor billigt här, eldar med egen ved, fiskar litet och kan klara sig bra på sjukpenningen” (blogg 10). Inte nog med att ”norrlänningar” anses vara lata, deras sätt att leva påminner också om förmoderna samhällens. Detta behöver naturligtvis inte vara något negativt, men om vi accepterar bilden av Norrland som mindre ”civiliserat” (vilken uppenbarligen inte stämmer med tanke på att de flesta i Norrland är stadsbor) kan den användas mot ”norrlänningar” och t ex kopplas samman med deras förmenta ineffektivitet. En liknande beskrivning av ”norrlänningar” görs av en person på Lotta Grönings blogg:

Om den växande bristen på solidaritet och gemensamt ansvarstagande. Se bara på sjukfrånvaron och förtidspensioneringarna i Norrland. Vi hade några norrlänningar på besök häromdan. Nu skämde de lite första gången. För att de är fullt arbetskapabla men som ändå är sjukpensionärer sen flera år tillbaka. De har tyckt att det är ok att utnyttja systemet (blogg 11).

Ett enskilt fall glider lätt över i en generalisering över alla ”norrlänningar” som på detta vis stigmatiseras som lata och fuskande individer. Varför skulle

människornas regionala härkomst (om det är detta som menas) ha någon som helst relevans för deras brist på solidaritet och ansvarstagande, undrar vi. Antingen anser personen som har skrivit på bloggen att ”norrlänningar” föds med speciella anlag för att fuska och lata sig, eller anser personen att den norrländska kulturen (vars existens vi ifrågasätter) skapar lättja och bedrägligt beteende. Den ”norrländska kulturen” uppfattas därmed som en sämre kultur än den egna kulturen eftersom den frambringa fuskande och egoistiska människor.

Ännu ett exempel på de fuskande eller inkapabla ”norrlänningarna” går att finna på en annan blogg: ”Jag har inte hört er oja er så över alla norrlänningar som går på precis lika mycket bidrag, så who are you kidding, liksom” (blogg 12). En annan person svarar på samma blogg och verkar trots sin rasism hålla med föregående person om att ”norrlänningarna” är bidragsberoende människor: ”Dom [norrlänningarna] är födda här, det är en avsevärd skillnad på att försörja dom och en inflyttad arab”.

Det finns fler exempel på föreställningen om Norrland som en efterbliven region som endast utgör en belastning för resten av Sverige. På en blogg listar en person olika fenomen som han är trött på och på 12:e plats kommer följande:

Norrlänningar som hävdar att den oerhörda rikedom som produceras däruppe suggs ut av oss här nere. För min del skulle jag tro att Norrland är ett ekonomiskt bihang och att vi borde dela upp landet som Tjecko-Slovakien. Sydsverige här nere, Norrsverige däruppe – jäms med Östersund ungefär så kan de förvalta sin arbetslöshet, sina fjäll, renar och knott på egen hand (blogg 13).

På en annan blogg jämförs Norrland med förorter:

De värsta förorterna är små lokala Norrland: Alla som har något i huvet eller inte riktigt passar in drar så snabbt som möjligt. Och för att försöka bota problemen så hittar man ibland på olika satsningar och kampanjer där man öser pengar ner i ett svart hål. Skillnaden är att Norrland inte är så våldsamt och ligger på behörigt avstånd (blogg 14).

Både citaten från blogg 13 och blogg 14 utgår ifrån att Norrland är en ekonomiskt efterbliven region som inte klarar sig utan hjälp från övriga Sverige. Vi anser att det är en paternalistisk attityd som grundar sig på antagandet att Norrland är en ekonomiskt lågpresterande region utan förmåga att använda de resurser som ges på ett fruktbart sätt. Om det förhåller sig så kan naturligtvis diskuteras, men det är otvetydigt en negativ bild av Norrland som målas upp. Att egenskaper som effektivitet, produktivitet och förmåga att utnyttja och förvalta sina ekonomiska resurser är egenskaper som kännetecknar civilisationen gör att denna bild av Norrland stämmer överens med de andra stereotyper som vi tidigare har tagit upp.

Föreställningen om den sävlige ”norrlänningen” passar väl ihop med den ineffektivitet och lathet som tidigare har beskrivits. På en blogg skriver någon: ”Alltså som singel vill jag ha bekräftelse ibland” ”I ett förhållande får man det oftare och lättare (om man inte träffar sega norrlänningar förstås, no offence)” (blogg 15). Det är mycket möjligt att ordet ”norrlänning” inte har någon större betydelse i sammanhanget, men frågan är varför personen ändå väljer att använda den regionala härkomsten i samband med ordet seg. Kanske beror det på att hon

anser ”norrlänningar” vara sega i allmänhet. På en annan blogg uttrycks detta mer explicit: ”Det här står i bjärt kontrast till Norrland där en närmast flegmatisk tröghet råder.” Lite längre ner på samma blogg skriver samma person så här:

På grund av det här kan man ge sig benet på att den gynnare som bestämt sig för att stå på vänster sida i tunnelbanans rulltrappa mitt i värsta morgonrusningen är en norrlänning. Man blir tokig. Samma människor står i kassan framför en mastodont-kö och letar lugnt efter plånboken (blogg 16).

Vi tror att stereotypen av den late och fuskande ”norrlänningen” hänger ihop med föreställningen om att ”norrlänningar” är sega och sävliga. Eftersom de är så långsamma och sega vill de jobba så lite som möjligt, vilket gör att de försöker fuska till sig bidrag. Anledningen till att de är så långsamma och sävliga skulle i linje med vad som har sagts i 5.1 kunna anses bero på närheten till den oförstörda naturen. Om stereotypen av den sävlige ”norrlänningen” har uppkommit p g a föreställningen om ”norrlänningar” som naturnära och om det än idag finns ett samband mellan dessa olika stereotyper är något som behöver undersökas närmre.

5.4 ”Norrlänningar” är grova och super mycket

Det verkar finnas en föreställning som går ut på att ”norrlänningar” är råbarkade, macho och försupna (åtminstone när det gäller männen). På en blogg startas en diskussion efter att en person påstått att ”norrlänningar” är bra frisörer. Någon svarar då:

Jag som trodde att norrlänningar var riktiga matchgrabbar med snusdosa i ena näven och misshandlad fru/flickvän i andra. Nu visar det sig plötsligt att norrlänningar har en liten fjollig sax i ena näven och en burk pomada i andra (blogg 17).

Personen som inledde dialogen skriver senare: ”kanske har homofober lättare för norrländska manliga frisörer eftersom norrländska knappast sänder ut bögvibbar”. Citaten talar mycket för sig själva och det går knappast att ta miste på vilken uppfattning de skrivande personerna har om de ”norrländska” männen. Samtliga attribut som tillskrivs den ”norrländske” mannen på den här bloggen är sådana som förknippas med den traditionella bilden av manlighet. Enligt denna bild sänder en ”riktig” man inte ut ”bögvibbar”. Men det är ändå ingen positiv stereotyp av ”norrlänningen” som målas upp. Den ”norrländske” mannen är lite för ”manlig” i och med att han misshandlar kvinnor och snusar på ett lite för öppet sätt. Med andra ord är han inte helt civiliserad. Det är knappast den välutbildade stadsmannen i kostym sittandes på sitt kontor som dyker upp hos de flesta när orden ”norrländsk man” nämns.

En annan beskrivning av ”norrlänningar” kretsar också kring deras grovhet. Den har skrivits efter att några gävlebor återigen satte eld på den stora julbocken som står mitt i stan. Detta gav följande reaktion på Loellas blogg:

Nu när Gävleborna har haft sitt lilla lustiga så kan de återgå till att stirra på grannens adventsstjärna, spotta snus i vasken och ojja sig över att skoterföret är dåligt i år och att älgjakten är över....Norrländ är och förblir en avkrok, med en ful bock. 15-åringen här hemma fick ett fullständigt hysteriskt skrattanfall..."vilka bönder!" (blogg 18).

Att spotta snus i vasken måste vara en typisk sinnebild för den overserade lantisen, vilket senare i citatet bekräftas av imperativet "vilka bönder!". Att Norrländ är en avkrok kan tolkas som att Norrländ ligger långt ifrån civilisationen. Med denna inställning är det därför inte konstigt att Norrlands invånare framställs som grovbarkade, lantliga och ociviliserade.

Att "norrlänningar" skulle dricka mycket alkohol är ännu en uppfattning som passar in i stereotypen av den grova "norrlänningen". En person beskriver mötet med en alkoholist på en tågresa. Hon avslutar med orden: "Så här spännande kan det vara att åka tåg i Norrländ." (blogg 19). Någon annan bemöter berättelsen med att skriva: "I Norrländ är fyllona störningsmomenten... i södra Sverige är det barnen". På en annan blogg skildras Norrländ så här: "Man kan spela lite på att Norrländ är jävligt exotiskt. Underbara vidder, hembränt som flödar likt vin i dikena, drivsnö och härliga dialekter. Det är bra. Och sant" (blogg 20). En annan person hänvisar till en undersökning ifrån Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning när han skriver: "Det visar sig också att de ungdomar som bor i norrländ är de som dricker minst. Tänk, jag som alltid har hört att folk i norrländ dricker mer än alla andra på grund av den omfattande hembränningen" (blogg 21). Att döma av dessa uttalanden verkar det alltså finnas en bild av att det dricks mycket alkohol i Norrländ. Att dricka mycket alkohol är troligen inte det som främst förknippas med en civiliserad människa. För stor alkoholkonsumtion innebär att man går över gränsen för vad som anses vara ett sofistikerat beteende. Trots att det dricks stora mängder alkohol över hela landet tror vi inte att någon vill stämpas som en grupp med utmärkande hög konsumtion av denna vara.

6 Avslutande diskussion

I den här uppsatsen har vi försökt att besvara vilka problem kategoriseringen av ”norrlänningar” ger upphov till och hur stereotyperna av ”norrlänningar” ser ut. Genom att använda sig av kategoriseringen ”norrlänningar”, genom att skildra gruppen på ett speciellt sätt och genom att betona skillnaderna mellan ”norrlänningar” och övriga invånare i Sverige kan ”norrlänningar” underordnas och exkluderas. ”Norrlänningar” ses ofta som en grupp där de enskilda medlemmarnas unicitet förnekas eller glöms bort. När vi hör ordet ”norrlänningar” nämns uppstår genast tankar och känslor om denna grupp människor. På de stereotyper som finns följer dessa tankar och känslor ofta en bestämd mall som har återupprepats under lång tid. Det är svårt att veta varför dessa stereotyper uppstod från början, men troligtvis hade det med makt, tolkningsföreträde och politisk funktion att göra.

Stereotyper behöver inte nödvändigtvis vara upphov till problem. Alla människor använder sig av stereotyper för att kunna förenkla och göra den komplexa verkligheten begriplig. Att se till individen i alla sammanhang är helt enkelt omöjligt för oss människor och förmodligen hade det krävt alldeles för mycket tid och energi av oss för att vara önskvärt. Inte heller behöver den sociala kategorisering som föregår stereotyperna vara enbart negativ. För att gemenskap inom olika grupper ska uppstå är den sociala kategoriseringen nödvändig. I detta sammanhang är avpersonifiering av individer oundviklig och en form av stereotypifiering krävs för att grupper överhuvudtaget ska kunna bildas.

Olika grupper kan vara mer eller mindre homogena. En kategori som är homogen i hög utsträckning är, enligt vårt synsätt, mer lämpad att namnge och använda sig av än en kategori som är mycket heterogen. Det är troligt att grupper med hög homogenitet är vanligast när de har få individer och när individerna bor i närheten av varandra. Dessa villkor anser vi inte uppfylls när det gäller ”norrlänningar”, vilket gör att vi vill ifrågasätta kategorins existens. När en kategori har etablerats tror vi att det är ofrånkomligt att den automatiskt fylls med olika imaginära innebörder. Hur den sociala kategoriseringen och gränsdragningen görs är således central för hur vi sedan uppfattar olika människor. Vem som tillhör den egna in-gruppen och vem som tillhör ”de Andra” i ut-gruppen får otvetydigt politiska konsekvenser. Hur ”annanheten” och stereotyperna ser ut beror på hur relationen till olika maktcentrum ser ut. Vår poäng är att maktrelationer inte enbart existerar mellan olika nationer, utan även inom nationer.

Användning av stereotyper ger negativa konsekvenser när de leder till en stigmatiserande syn på ”de Andra”. När en föreställd kulturs invånare anses ha ofördelaktiga egenskaper som dessutom anses vara statiska och essentiella skapas ojämlikhet mellan olika kulturer. Stereotyperna fungerar också på så sätt att

gränserna mellan olika kategorier av människor upprätthålls och förstärks. Om man, som i vårt fall, anser att kategoriseringen av ”norrlänningar” är ogrundad får även stereotyperna av ”norrlänningar” negativa konsekvenser. Den sociala stratifiering som hierarkier mellan olika kulturer innebär är ofta svår att förändra eftersom den överförs från generation till generation. För oss handlar social kategorisering och kulturella identiteter snarare om positionering än essens. Detta grundar vi bl a i det faktum att det aldrig har funnits några oblandade, rena eller isolerade kulturer. För att det ska finnas olika kulturer som vi benämner på olika sätt krävs att någon definierar var gränserna ska gå. Ett sådant synsätt möjliggör att positioneringen kan förändras, vilket vi anser vore önskvärt när det gäller synen på ”norrlänningar” som en grupp.

Det finns paralleller mellan synen på ”norrlänningar” och föreställningar om andra diskriminerade och förtryckta grupper. Genom att se Norrland som en homogen och efterbliven region skapas ett symboliskt avstånd mellan Norrland och övriga Sverige. Det är inte fråga om någon rasism gentemot ”norrlänningar”, men föreställningarna om ”norrlänningar” kan jämföras med det fenomen som inom postkolonial teori ibland benämns som ”kulturrasism”. Förutom att den föreställda ”norrländska” kulturen anses vara sämre (stämmer inte alltid, vilket vi återkommer till) bortser man ifrån de kulturella skillnader som finns inom Norrland. ”Norrländska” individer blir på så sätt anonyma representanter för en mycket stor grupp. De likheter som finns mellan ”norrlänningar” och andra grupper försvinner också genom den stereotypa uppfattningen om ”norrlänningars” essens.

Vi tror att det än idag finns beteendemönster som innebär att egenskaper och handlingar som inte passar in i kulturen anses vara ociviliserade och barbariska. Det ociviliserade förknippas fortfarande med naturen, medan det civiliserade anses höra ihop med kulturen. Än idag tror vi att det finns en föreställning om att olika kulturer har nått olika utvecklingsnivåer. De kulturer som anses befinna sig på en låg utvecklingsnivå väcker associationer om ”primitivitet”, ”ociviliserat” beteende och närhet till naturen. Detta tror vi leder till att kulturer (eller föreställda kulturer) som anses vara mindre utvecklade och lågproduktiva även anses ha närhet till naturen, oavsett om detta stämmer eller ej. Att det förekommer stereotyper som går ut på att ”norrlänningar” är naturnära framträder tydligt i vårt empiriska material. Vår uppfattning är att olika samhällen har olika behov vid olika tidpunkter. Behoven tillgodoses bl a genom att teknologin anpassas till de mål som samhället eller kulturen ställer upp. Att jämföra olika kulturers utvecklingsgrad och därefter värdera hur väl kulturen har lyckats är därför direkt olämpligt. Att upprätta en sådan värdeskala är ett tydligt exempel på etnocentrism och ”kulturrasism”.

De stereotyper av ”norrlänningar” som vi har funnit i vårt empiriska material är den naturlige och naturnära ”norrlänningen”, den fåordige ”norrlänningen”, den lata och ineffektiva ”norrlänningen”, samt den grova och supande ”norrlänningen”. Dessa stereotyper har gemensamt att de alla på något sätt kan kopplas ihop med begreppet ”ociviliserad”. I och med att detta begrepp verkar ha en central roll i diskursen om Norrland och ”norrlänningar” har vi valt att se detta begrepp som en av nodalpunkterna i diskursen om Norrland. Om vår slutsats att

stereotyperna av ”norrlänningar” (åtminstone de som vi har hittat) har gemensamt att de alla kan kopplas till begreppet ”ociviliserad” innebär detta att den föreställda ”norrländska” kulturen hamnar lågt i den kulturella hierarkin. Det är därför inte helt omotiverat att påstå att det finns en form av ”kulturrasism” som riktar sig mot ”norrlänningar”. Även om ingen talar om en ”norrländsk” kultur tror vi att de flesta som uttalat sig på våra bloggar ser ”norrlänningars” beteende som en konsekvens av kulturen och inte några ”norrländska” gener.

De stereotyper som vi har upptäckt på bloggarna är både av positivt och negativt slag. En del av de som har uttalat sig om ”norrlänningar” verkar ha en positiv syn på dem i och med att deras oförstörda ”naturlighet” ses som något eftersträvansvärt. Vi vill dock ifrågasätta att denna positiva bild av ”norrlänningar” i slutändan för något gott med sig. Som vi redan nämnt bygger den på att ”norrlänningar” inte har förstörts av civilisationen, vilket är en problematisk föreställning. Uppfattningen innebär också att ”norrlänningarna” objektifieras och görs exotiska för utomstående betraktare. Liksom de andra stereotyperna bidrar även de positiva stereotyperna till att förstärka den uppdelning mellan ”vi”, övriga svenskar och ”dem”, ”norrlänningar” som redan existerar. På så sätt betonas de föreställda skillnaderna mellan ”oss” och ”norrlänningarna” trots att det finns skäl till att fråga sig varför dessa kategorier skulle ha någon betydelse över huvud taget.

Vårt empiriska material tyder på att stereotyperna av ”norrlänningar” innefattar att de bor i s k glesbygd i anslutning till naturen. I och med att nästan 75 % av Norrlands invånare bor i städer (se ovan för källa) är denna föreställning felaktig. Varför finns denna uppfattning om den så uppenbart strider mot fakta. Ett svar är naturligtvis att det finns mer s k glesbygd i Norrland än i andra regioner och att människor därför har kommit att förknippa Norrland med ordet. Det är inte otänkbart att ordet, som verkar ha sitt ursprung i regionalpolitisk samhällsplanering, har med maktförhållande att göra. I och med att många glesbygdsområden finns i Norrland jämfört med övriga delar av Sverige och p g a att ordet har kommit att förknippas med problemområden med få resurser och stort avstånd till centrum, är det inte konstigt om denna syn på Norrland har spridits även till allmänheten. Detta är naturligtvis bara en av flera förklaringar till varför stereotyperna av ”norrlänningar” ser ut som de gör.

Vilka generella slutsatser går att dra utifrån den undersökning som vi har genomfört? Vi kan självfallet inte vara helt säkra på att de stereotyper vi har funnit på bloggarna stämmer överens med de som finns hos allmänheten. Det är emellertid intressant att flera av de stereotyper vi har funnit stämmer överens med de vi förväntade oss att finna. P g a att vi inte har hittat några andra föreställningar om hur ”norrlänningar” är på bloggarna än de som vi har redovisat vill vi tillbakavisa påståendet att vi enbart skulle ha presenterat de stereotyper vi från början sökte efter. Detta kontrolleras också enkelt genom att återupprepa den metod vi använde oss av när vi letade upp bloggarna. När det gäller den sociala kategoriseringen av ”norrlänningar” är vi övertygade om att det finns andra grupper i andra länder som har kategoriserats och stereotypifierats på liknande vis. Genom vår studie hoppas vi att vi har kunnat visa hur även maktförhållanden inom länder och mellan regioner påverkar hur kategorisering av grupper sker och

hur stereotyper ser ut. Vår uppsats skulle kunna följas upp genom att ”norrlänningars” eventuella internalisering av stereotyperna undersöktes och om det finns någon eventuell motdiskurs till den diskurs vi har fokuserat på. Ett annat område som skulle kunna belysas är vilka konkreta politiska effekter den stereotypa uppfattningen av ”norrlänningar” har fått.

7 Referenser

7.1 Teori

- Alvesson, Mats – Deetz, Stanley, 2000. *Kritisk samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Appiah, Kwame Anthony, 2005. "I min faders hus. Kulturfilosofins bild av Afrika", s 153-178 i Eriksson, Catharina & Eriksson Baaz, Maria & Thörn, Håkan (red.), *Globaliseringens kulturer. Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Nora: Nya Doxa.
- Araya, Tadesse, 2003. *Stereotypes: Suppression, Forgetting, and False Memory*. Acta Universitatis Upsaliensis: Uppsala.
- Bergström, Göran – Boréus, Kristina, 2000. *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Blaut, J.M, 2000. *Eight Eurocentric Historians*. New York: Guilford Press.
- Bhabha, Homi K, 1994. *The location of culture*. Routledge: London.
- Boberg, Eric, 1995. "Snart bor tre av fyra norrlänningar i städerna", *Norrländsk tidskrift*, nr 1, s 18-19.
- Bredström, Anna, 2002. "Maskulinitet och kamp om nationella arenor – reflektioner kring bilden av 'invandrarkillar' i svensk media." s 182-206 i de los Reyes, Paulina & Molina, Irene & Mulinari, Diana (red.), *Maktens (o)lika förklädnader. Kön, klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Stockholm: Atlas.
- Brune, Ylva, 2002. "'Invandrare' i mediearkivets typgalleri." s 150-181 i de los Reyes, Paulina & Molina, Irene & Mulinari, Diana (red.), *Maktens (o)lika förklädnader. Kön, klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Stockholm: Atlas.
- de los Reyes, Paulina – Molina, Irene – Mulinari, Diana, 2002. "Introduktion – Maktens (o)lika förklädnader." s 11-30 i de los Reyes, Paulina & Molina, Irene & Mulinari, Diana (red.), *Maktens (o)lika förklädnader. Kön, klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Stockholm: Atlas.
- Eckström, Anders, 2005. "Bloggare kan avgöra valet 2006", *Dagens Nyheter* 16 april 2005.
- Eriksson, Catharina – Eriksson Baaz, Maria – Thörn, Håkan, 2005. "Inledning av Catharina Eriksson, Maria Eriksson Baaz och Håkan Thörn", s 13-53 i Eriksson, Catharina & Eriksson Baaz, Maria & Thörn, Håkan (red.), *Globaliseringens kulturer. Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Nora: Nya Doxa.

- Hall, Stuart, 1997. "The Spectacle of the 'Other'" i Hall, Stuart (red.), *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices*. London: Sage Publications.
- Hall, Stuart, 2005. "Kulturell identitet och diaspora", s 231-243 i Eriksson, Catharina & Eriksson Baaz, Maria & Thörn, Håkan (red.), *Globaliseringens kulturer. Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Nora: Nya Doxa.
- Hansen, Kjell 1998. *Välfärdens motsträviga utkant*. Lund: Historiska Media
- Hinton, Perry R., 2003. *Stereotyper, kognition och kultur*. Lund: Studentlitteratur.
- Howarth, David, 2000. *Discourse*. Buckingham: Open University Press.
- Husáhr, Claes, 2005. "Guide för orädda nybloggare", *Borlänge Tidning*, 9 december 2005.
- Lévi-Strauss, Claude, 1999. *Ras och Historia*. Nora: Nya Doxa
- Lundell, Sanna, 2004. "Rwanda, förövare och offer", *Amnesty Press*, nr 1. <http://www2.amnesty.se/ap.nsf/0/9399A8F872882C9EC1256E8C00326E49?opendocument>. 10 december 2005.
- Macionis, John J – Plummer, Ken, 2002. *Sociology. A Global Introduction*. Essex: Pearson Education Limited.
- Mudimbe, V.Y., 2005. "Diskurs om makt och kunskap om de Andra. Marginalitet och koloniseringens struktur.", s 129-152 i Eriksson, Catharina & Eriksson Baaz, Maria & Thörn, Håkan (red.), *Globaliseringens kulturer. Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Nora: Nya Doxa.
- Mörck, Magnus, 2002a. "Introduktion" s.5-9 i Mörck, Magnus – Peterson, Dennis (red.) *Ljuskgården – Tema Stereotyper*. Göteborg: Etnologiska institutionen.
- Mörck, Magnus, 2002b. "Från Lippman till Bhabha" s.159-179 i Mörck, Magnus – Peterson, Dennis (red.) *Ljuskgården – Tema Stereotyper*. Göteborg: Etnologiska institutionen.
- Olsson, Caroline, 2005. "Värmlänningar är glada och skåningar feta – eller?", *Aftonbladet*, 21 oktober 2005.
- Reicher Stephen - Hopkins, Nick - Condor, Susan, 1997. "Stereotype, Construction as a Strategy of Influence", s. 94-118 i Spears, Russel – Oakes, Penelope J. – Ellemers, Naomi – Haslam, S. Alexander (red.) *The Social Psychology of Stereotyping and Group Life*. Blackwell Publishers: Oxford.
- Stangor, Charles, 2000. "Volume Overview" i Stangor, Charles (red.), *Stereotypes and Prejudice*. Philadelphia: Psychology Press.
- Winter Jorgensen, Marianne – Philips, Louise, 2000. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Åberg, Magnus, 2002. "Om nyttiga sallader i högskolefältets månfaldstal" s.129-158 i Mörck, Magnus – Peterson, Dennis (red.) *Ljuskgården – Tema Stereotyper*. Göteborg: Etnologiska institutionen.

7.2 Empiri

- Blogg1 <http://chat.yle.fi/debatt/showflat.php?Cat=&Board=UBB1&Number=2442&page=0&view=collapsed&sb=1&o=&fpart=1>, 20 december 2005.
- Blogg2 www.blogs.se/index.php/lenashundskola/2005/11/24/inget_nytt_under_solen~3, 17 december 2005.
- Blogg3 www.realityclub.se/blog/index.php, 16 december 2005.
- Blogg4 www.genma.st/blog/2005/05/norrlanningar-jag-vet-hur-dom-ar/, 16 december 2005.
- Blogg5 <http://vuxetbarn.blogspot.com>, 17 december 2005.
- Blogg6 http://din.blogg.se/m_102005.html, 16 december 2005.
- Blogg7 <http://www.brollopstorget.se/Forum-1-13/m986956.html>, 21 december 2005.
- Blogg8 <http://debatt.passagen.se/show.fcgi?category=5&conference=10500000000000480&posting=19500000002423061>, 21 december 2005.
- Blogg9 <http://debatt.passagen.se/show.fcgi?category=5&conference=10500000000000480&posting=19500000002423061>, 21 december 2005.
- Blogg10 www.codemode.org/archive.php?y=2004&m=12, 21 december 2005.
- Blogg11 www.aftonbladet.se/blogg/groning181105235134_ett_lngt_inlgg_med_mejl_och_svar.html, 16 december 2005.
- Blogg12 www.flashback.info/showthread.php?t=146906&page=3, 20 december 2005.
- Blogg13 http://kurtlundgren.webblogg.se/170505054147_nr_jag_skt_p_nktergalen_med_dubb.html, 20 december 2005.
- Blogg14 <http://ironthorn.blogspot.com/2005/09/vlkommen-till-frorten.html>, 19 december 2005.
- Blogg15 http://emmaria.blogg.se/041205115657_hook_up.html, 16 december 2005.
- Blogg16 <http://www.guldapan.com>, 20 december 2005.
- Blogg17 <http://buzz.bazooka.se/asp/wap/kommentera.asp?bID=16190>, 20 december 2005.
- Blogg18 http://blogg.passagen.se/just_loella/?anchor=tr%C3%A5kigt_i_norrland_bocken_är_%C3%A4r, 21 december 2005.
- Blogg19 http://ediets.blogg.se/281105171006_ventyr_p_tg.html, 21 december 2005.
- Blogg20 http://milles.blogg.se/251105221847_northland.html, 21 december 2005.
- Blogg21 <http://fotolasse.se/?m=200504&paged=2>, 21 december 2005.